

НАЙКЛ СТИМУЛЯТОРИНИНГ ҒЎЗАДАГИ САМАРАДОРЛИГИ

Пахта селекцияси уруғчилиги ва етиштириш агротехнологиялари

илмий тадқиқот институти (ПСУЕАИТИ)

Давлетова Зухра Икромбой қизи илмий ходим.

Аннотация: Тошкент вилоятини типик бўз тупроқлари шароитида Гумин кислотаси ва макроэлементлар асосида яратилган Найкл стимулятори билан ўғитли ва ўғитсиз шароитда чигитга экиш олдидан мақбул муддат ва меъёрларда қўлланилганда физиологик жараёнлари тезлашиш натижасида пахта ҳосили 5,0-6,0 ц/га ортиши исботланган.

Калим сўзлар: Найкл, Узгуми, стимуляторлар, ўсиб ривожланиш, фотоцинтез, барг, чаноқ, поя, пахта, пахта ҳосили.

Дунё иқтисодиётини барқарор ривожлантиришда асосий қишлоқ хўжалиги экинларидан бири бўлган ғўзани парваришlash, юқори ва сифатли пахта толасини етиштириш долзарб ҳисобланади.

Ҳозирги кунда бутун дунёда қишлоқ хўжалик экинлари уруғлари унувчанлиги ва униб чиқиш қувватини ошириш, ўсимликнинг ўсиши, ривожланиши ва пишишини тезлаштириш, ҳосилдорликни ошириш, сув танқислигига, қурғоқчиликка, шўрга, касаллик ҳамда зараркундаларга чидамлилигини оширишда стимуляторлардан кенг фойдаланилмоқда. Бунда, табиий ёки сунъий синтез қилинган ва фитогормонларнинг аналоглари бўлган стимуляторлар қўлланилмоқда. Стимуляторлар ўсимликда содир бўладиган физиологик ва биокимёвий жараёнларга комплекс таъсир кўрсатиши, фенологик фазаларнинг бошланишини тезлаштириши ва вегетация даврини қисқартириши, ҳосил ва унинг сифатини ошириши аниқланган.

Ўзбекистон шароитида чигитни эртаги, соғлом ва бир текис ундириб олиш, ниҳолларни касалликлардан ва ҳашаротлардан ҳимоя қилиш, жадал

ўсиши ва ривожланишини таъминлаш, эртаги, мўл ва сифатли ҳосил етиштиришда стимуляторларнинг аҳамияти юқоридир. Шунга қарамасдан турли тупроқ иқлим шароитларда ва ғўза навларида стимуляторларни мақбул қўллаш муддат ва меъёрларини ишлаб чиқиш ҳам долзарб ҳисобланади. Қуйидагиларни инобатга олган ҳолда Найкл стимулятори ўғитли ва ўғитсиз шароитда ғўзада қўлланилиб ижобий натижалар олади. Найкл (Nacle) таъсир этувчи моддаси суюқ гумин кислотаси, NPK 6-3-2, гумус - 1,2%, S - 0,4%. Кореянинг Hanwoogi фирмаси томонидан ишлаб чиқарилган. Ўзбекистонда “ITTIPOQ” МЧЖ корхонаси томонидан қишлоқ хўжалик экинларида қўллаш бўйича Давлат кимё комиссияси руйхатига киритилган. Чигитга экиш олдидан ва ғўза вегетацияси даврида қўлланилади. Чигитнинг униши, ўсимликнинг ўсиши ва ривожланиши, ҳосилдорлигига ижобий таъсир этади. Найкл стимулятори ўсимликлардаги фитогормонлар орқали ҳужайранинг бўлинишига, моддалар алмашинувига, ўсимлик ҳужайраларидаги нуклеин кислоталари ва оксиллар алмашинувига фаол таъсир этади, бунда ниҳолларнинг униб чиқиши тезлашиб, илдиз, поя ва баргнинг ўсиши фаоллашади ва ҳосил элементлари сони ортади, ўсимликнинг мақбул ўсиши, ривожланиши яхшиланади ҳамда юқори ва сифатли ҳосил етиштириш имконини яратади, ҳамда иқтисодий самараси юқори бўлишини таъминлайди. Тадқиқот иши Тошкент вилояти Қибрай тумани ПСУЕАИТИ тажриба далаларида типик бўз тупроқлар шароитида ўтказилди ва ғўзанинг ЎзПИТИ-103 нави экилди. Ғўза қатор оралиғи 60 см ни ташкил этди. Ғўза минерал ўғитлар билан озиқлантирилган ва минерал ўғитлар умуман қўлланилмаган далаларда тажрибалар олиб борилиб, Найкл стимулятори турли меъёрларда чигитга экиш олдидан ва ғўзанинг шоналаш, гуллаш ҳамда ҳосил туғиш давларида ишлов берилди. Тажрибанинг назорат ва эталон сифатида Узгуми стимулятори қўлланилган 1-2 ва 6-7 вариантлари кенглиги 4 қатордан иборат бўлиб, эни 2,4 м, бўйи 40,0 м ни ташкил этди ва тажриба бўлакчаси майдони 96,0 м². Тажрибанинг Найкл стимулятори турли меъёрларда ва муддатларда ишлов берилган 3, 4, 5 ва 8, 9, 10 вариантлари эса

кенглиги 8 қатордан, эни 4,8 м, бўйи 13,0 м, тажриба бўлакчаси майдони 62,4 м² ни ташкил этди ва 3 қайтариқда жойлаштирилди Дала тажрибаси ғўзага минерал ўғитлар қўлланилган ва минерал ўғитсиз етиштирилган фонларда олиб борилиб, назорат вариантыда чигитга ва ғўзанинг вегетацияси даврида стимуляторлар билан ишлов берилмаган бўлса, Узгуми стимулятори қўлланилган вариантда чигитга экиш олдида 0,7 л/т, шоналаш даврида 0,3 л/га, гуллаш даврида 0,4 л/га, Найкл турли меъёрларда ва муддатларда қўлланилган вариантларда чигитга экиш олдида 3,0; 4,0 ва 5,0 л/т, шоналаш даврида 0,5; 1,0 ва 1,5 л/га, гуллаш даврида 1,5; 2,0 ва 2,5 л/га, ҳосил туғиш даврида 2,5; 3,0 ва 3,5 л/га меъёрларда ишлов берилган (1 жадвал).

1 жадвал

Тажриба тизими

№	Тажриба вариант- лари	Чигитга ишлов бериш меъёри, л/т	Шоналаш даврида қўллаш меъёри, л/га	Гуллаш даврида қўллаш меъёри, л/га	Ҳосил туғиш даврида қўллаш меъёри, л/га
	Минерал ўғитсиз (N -0, P-0, K-0) фон				
1	Назорат	-	-	-	-
2	Узгуми	0,7	0,3	0,4	-
3	Найкл	3,0	0,5	1,5	2,5
4	Найкл	4,0	1,0	2,0	3,0
5	Найкл	5,0	1,5	2,5	3,5
	Минерал ўғитлар қўлланилган (N -200, P-140, K-100 кг/га) фон				
6	Назорат	-	-	-	-
7	Узгуми	0,7	0,3	0,4	-
8	Найкл	3,0	0,5	1,5	2,5
9	Найкл	4,0	1,0	2,0	3,0
10	Найкл	5,0	1,5	2,5	3,5

Таъкидлаш лозимки, чигит униб чиқиш даврида минерал ўғитлар

қўлланган ёки минерал ўғитларсиз шароитда чигит унувчанлиги бир-бирига яқин бўлган ҳолда асосий фарқланиш стимуляторлар қўлланганда ва уларнинг меъёрлари орасида кузатилган ҳамда Найкл стимулятори билан чигитга экиш олдида 4,0 л/т меъёрда ишлов берилганда энг юқори натижалар олиниб, чигит унувчанлиги 10,3-11,5% тезлашгани аниқланган.

Найкл стимулятори ниҳолларнинг униб чиқишига ижобий таъсир кўрсатиб, чигитнинг дала унувчанлиги минерал ўғитлар қўлланилмаган (N-0, P-0, K-0) шароитда 6,8-10,3%, минерал ўғитлар N-200, P-140, K-100 кг/га меъёрларда қўлланилганда 9,0-11,5% тезлашган, бунда Найкл стимуляторининг 4,0 л/т меъёрида энг юқори натижаларга эришилган.

Ўўзага минерал ўғитларсиз ва минерал ўғитларни (N-200, P-140, K-100 кг/га) қўллаб парваришланганда Найкл стимулятори билан чигитга 4,0 л/т ва шоналаш даврида 1,0 л/га, гуллаш даврида 2,0 л/га, ҳосил туғиш даврида 3,0 л/га меъёрларда ишлов берилганда жадал ўсиш ва ривожланишига қулай шароит яратилиб, минерал ўғитсиз фонда назоратга нисбатан ўўзани бўйи 7,0-13,3 см баланд, ҳосил шохлар сони 0,7-2,7 донага ва кўсаклари 1,7-3,7 донага кўпроқ шаклланиб, очилиши 9,6-15,0% тезлашган бўлса, минерал ўғитлар қўлланилган фонда ўсимлик бўйи 2,4-5,5 см, ҳосил шохлар сони 0,5-0,7 донага, кўсаклари 1,6-4,0 донага ортиб, очилиши 2,6-9,5% юқори бўлгани аниқланган.

Ўўзанинг шоналаш, гуллаш ва ҳосил туғиш давларида барглар сони, юзаси, оғирлиги ва битта барг вазни ортиб бориши, минерал ўғитлар қўлланилганда эса минерал ўғитсиз фонга нисбатан ушбу кўрсаткичлар юқори бўлиши, Найкл стимулятори билан чигитга 3,0-5,0 л/т меъёрларда ишлов берилиб, ўўзанинг шоналаш даврида 0,5-1,5 л/га, гуллаш даврида 1,5-2,5 л/га ва ҳосил туғиш даврида 2,5-3,5 л/га меъёрларда қўлланилганда ўўзани пишиш даврида барг юзасининг 156,0-276,8 см², барглар сони 1,6-3,3 донага кўпроқ, бир тупдаги барг оғирлиги 6,2-9,1 г, битта барг вазни 0,08-0,18 г оғирроқ бўлгани кузатилган.

Ўўзанинг фотосинтез соф маҳсулдорлиги минерал ўғитлар билан

озиклантириш шароитига ва Найкл стимуляторини қўллаш меъёрларига боғлиқ ҳолда ўзгариб, Найкл билан чигитга экиш олдидан 3,0-5,0 л/т, шоналаш даврида 0,5-1,5 л/га, гуллаш даврида 1,5-2,5 л/га, ҳосил туғиш даврида 2,5-3,5 л/га меъёрларда қўлланилганда, шоналаш-гуллаш даврида суткасига 0,44-2,32 г/м², гуллаш-пишиш даврида 0,71-1,76 г/м² ортган ва ғўзанинг жадал ўсиши, ривожланиши, мўл ҳосил тўпланишига қулай шароит яратилган.

Ѓўза минерал ўғитсиз ўстирилганда ва минерал ўғитлар билан озиклантирилганда Найкл стимуляторини қўллаш юқори ҳосил етиштириш имконини бериб, Найкл билан чигитга 4,0 л/т, шоналаш даврида 1,0 л/га, гуллаш даврида 2,0 л/га ва ҳосил туғиш даврида 3,0 л/га меъёрларда ишлов берилганда ўғитсиз шароитда 34,5 ц/га, минерал ўғитлар қўлланганда 40,6 ц/га пахта ҳосили етиштирилган ва 5,4-6,1 ц/га юқори ҳосил олишга эришилган.

Ѓўзани минерал ўғитсиз етиштириш ҳамда минерал ўғитлар йиллик меъёрини гектарига N-200, P-140, K-100 кг қўллаб парваришладда чигитни эртаги ундириб олиш, ўсиши ва ривожланишини жадаллаштириш, юқори ва сифатли пахта ҳосили олиш учун таркиби гумин кислотаси ва макроэлементлардан иборат бўлган Найкл стимуляторини чигитга экиш олдидан 4,0 л/т меъёрда ишлов бериш ҳамда ғўзанинг шоналаш даврида 1,0 л/га, гуллаш даврида 2,0 л/га ва ҳосил туғиш даврида 3,0 л/га меъёрда қўллаш тавсия этилади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Абдуалимов Ш., Сorieв Й. Ростбисол стимуляторининг Бухоро-102 ғўза навидаги самараси. // Ўзбекистон республикаси қишлоқ хўжалигида сув ва ресурс тежовчи агротехнологиялар. Халқаро илмий-амалий конференция мақолалар тўплами. ЎзПТИ. -Тошкент, 2008. -Б. 323-326.

2. Ҳасанова Ф., Абдуалимов Ш. Экиш мавсуми масъулияти // Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги журнали. -Тошкент, 2009. -№ 2. -Б. 3-4.

3. Таджиев К.М. Тукли ва кимёвий туксизлантирилган чигитларга экиш

олдидан уруғдорилар билан ишлов беришнинг ғўза барг юзаси ва курук вазнига таъсири.// Фермер хўжаликларида пахтачилик вағаллачиликни ривожлантиришнингилмий асослари халқаро илмий-амалийконференция маърузалари тўплами.Тошкент, 2016. –Б. 271-274.